

**P**andemi hız kesmek bir yana, şiddetini artırarak devam ediyor. COVID-19 etkeninin bütün özelliklerinin neredeyse 18 aydır biliniyor, aşısının kitlesel olarak üretimi ve uygulamasının da 10-11 aydır gerçekleşiyor olmasına karşın, pandemi dünyayı kasıp kavuruyor. Ocak 2020'den 20 Ekim 2020 tarihine kadar dünya genelinde toplam 41 milyon 805 bin kişinin hastalandığı ve 1 milyon 217 bin kişinin doğrudan bu hastalık nedeniyle yaşamını kaybettiği açıklanmıştı. 20 Ekim 2020'den 20 Ekim 2021 tarihine kadarki bir yıllık süre içinde 200 milyon 976 bin kişinin hastalandığını ve 3 milyon 720 bin kişinin de yaşamını kaybettiğini öğrendik. Hem de aşya, SARS-CoV-2'nin bulaş yolları ve insanların hastalanmasını önleyebilmek için neler yapılabileceği biliniyor olmasına rağmen. Çünkü bunların nerdeyse hiçbiri yapılması gerektiği şekilde yapılmıyor. Bugüne kadar bildiğimiz bir ülke yok ki toplu taşıma araçlarını, okullarını, fabrikalarını, hastanelerini, çalışma ortamlarını, çalışma sürelerini vb. pandemi öncesinden farklı olarak, COVID-19'un bulaşmasını önlemeye-azaltmaya yönelik olarak düzenlemiş olsun. Ya da BAE ve Portekiz dışında yurttaşları arasında aşılansması gerekenlerin aşılansmasını tamamlamış, toplumsal bağışıklığı sağlayabilmiş olsun. Neredeyse tümü toplumsal bağışıklığın doğal bağışıklık (hastalığı geçirerek) yoluyla sağlanabilmesini bekliyor. Dünya genelinde, 20 Ekim 2021 tarihi itibarıyla, yalnızca 2 milyar 785 milyon 37 bin kişinin tam aşı olduğu başka bir ifadeyle, dünya nüfusunun ancak %36.29'unun aşya ulaşabildiği bildirildi. Ancak, aynı tarihte en az bir doz aşya yapılabilmemiş kişilerin oranı zengin ülkelerde %70.6 iken, yoksul ülkelerde %2.9, AB ülkelerinde %68.4, Kuzey Amerika'da %59.9, Afrika'da ise %7.4. AB ülkeleriyle Afrika arasındaki fark 9 kattan, zengin ve yoksul ülkeler arasındaki fark 24 kattan daha fazla. Aşya, yalnızca zengin ülkeler için koruyucu olmamalı.

Zenginlerle yoksullar arasındaki fark, aşya üretim kapasitesinin yeterliliğinden kaynaklanmıyor. Fark, aşya özel mülkiyetini sağlayan patent ve fikri mülkiyet korumasından ve bunu işlevsel kılan serbest piyasa uygulamasından kaynaklanıyor. Milyarlarca dolar kamu desteğiyle tamamlanan COVID-19 aşya araştırmaları sonucunda bulunan ve üretilen aşya, şirketlerin mülkiyetinde meta olarak işlem görüyor. Üretim maliyeti başlangıçta en fazla 1.2 dolar olan ve üretim arttıkça maliyetinin daha da azaldığı bilinen her bir doz aşya, maliyetinin 5-24 katı fiyatla satıyorlar. Kapitalizmin kurallarını işletiyorlar. Talep fazla, arz ise sınırlı tutuluyor!

Eylül 2021 tarihi itibarıyla, aylık aşya üretim kapasitesi dünya genelinde 1,5 milyar doza ulaşmış olmasına rağmen, bugüne kadar üretilmiş olan aşyaların %75'inin, dünya nüfusunun yalnızca %15'inin yaşamakta olduğu, 10 ülkede kullanıldığı ve stoklandığı bununla birlikte, stoklarındaki en az 250 milyon doz aşya kullanım süresinin de dolmak üzere olduğu, çöpe atılmasına çok kısa bir süre kaldığı kamuoyu ile paylaşıldı. Zengin ülkelerde milyonlarca doz aşya stoklanmışken, yoksul ülkelerin pandemisinin insafına terk edilme-si kapitalizmin insana karşıtlığının ve akıl dışılığının somut bir örneği. Halbuki yukarıda ortaya konan eşitsizlikler bir yandan önenebilir acılara neden olmayı sürdürürken, diğer yandan pandemiye gereksiz yere uzatıyor ve hepimizi, zengin, fakir tüm ülkeleri aşya dirençli varyantların riski altında bırakıyor. Dünya tarihinde bir defa daha yaşayarak görüyoruz ki bilimsel bilgi, özel bir çıkar sağlamadığı, kârını artırmadığı sürece kapitalistler tarafından kullanılmıyor. Daha da gecikmeden acıları önleyebilmemiz mümkün. Bu aşyaların her biri insanlığın binlerce yıllık ortak birikimi ile ve kamusal kaynaklar kullanılarak bulundu ve üretiliyor. COVID-19 aşyalarında özel mülkiyeti kaldırmak, aşya üretiminin dünya genelinde gerçekleşmesi ve gerekli teknolojinin paylaşarak

üretim bölgeleri kurulması bunun temel çözümü olacaktır. Bunun için de aşya üreticileri ve zengin ülkelere karşı politik irade eksikliğini daha fazla zaman kaybetmeden gidermek gerekiyor. Günümüz kapitalist dünyasında akıl, ahlak, vicdan pandemiyle ortak mücadeleyi sağlamıyor olsa da ne kadar hazindir ki SARS-CoV-2, yeni varyantlarıyla bunu dayatacak belki de sağlayacak gibi görünüyor.

Dünya bu durumdayken AKP-MHP iktidarındaki Türkiye'de aksine, olumlu gelişmeler beklemek bir hayal. Aşya, hastalık ve ölümlerle mücadelede, 18. yüzyılın başlangıcından bu yana halk sağlığının önemli mücadele araçları arasında, önde sırada yer alıyor. Durum böyleyken, COVID-19 aşyalarına karşı, yetkililerin en azından sessiz kalarak yaptıkları katkının da etkisiyle yaratılan tedirginliğin azaltılması şöyle düşünün gün geçtikçe artıyor. Toplum, etkili ve yaygın bir şekilde bilimsel bilgiyle bilgilendirilmiyor. Aksine, aşya karşıtlığına soyunanların, hurafelerinin önü açılıyor. Türkiye'de aşılama Ocak 2020'de başlatılmış olmasına rağmen, 9 ay sonunda, 20 Ekim 2021 tarihi itibarıyla, toplumun yalnızca %56.69'u, 47 milyon 303 bin yurttaşımız tam aşılabildi. Geçici yurttaşlık numarası verilenlere talep ettiklerinde ve prosedürü tamamlayabildiklerinde aşya yapılıyor; fakat, Sağlık Bakanlığı, hesaplamalarında sayıları neredeyse 10 milyona ulaşan göçmenleri, mültecileri yok sayıyor.

Cumhurbaşkanlığı, pandemiye karşı toplumsal önlemlerin neredeyse tümünü 1 Temmuz 2021 tarihinden itibaren askıya aldı. Pandemi öncesi ve 1 Temmuz 2021 sonrası arasında maalesef hastalanan ve ölenler dışında neredeyse hiçbir farklılık kalmadı. Hemen her kurum, kuruluş ve kişi kendisi için belirlediği biçimde tutum alıyor. Hükümet, okulları, toplu taşıma araçlarını, hastaneleri, fabrikaları vb. toplu olarak hizmet sunulan, üretim yapılan ve yaşanan kapalı mekanları, çalışma saatlerini, uygulamaları pandemiyle mücadeleye

uygun biçimde düzenlemekten ayırlar kaçınıyor. AKP - MHP iktidarı MÜSİAD'a, TÜSİAD'a, TOBB'ye şirin gözükme için insanların yaşadıkları sorunlara alışmasını bekliyor. Salgının ve yarattığı sorunların önlenemez olduğunu, insan sağlığının ve yaşamının değerinin parayla ölçülemeyeceğini, maliyet hesabı yapılamayacağını görmezden geliyor. Türkiye'de salgın, ilk hastanın açıklandığı tarihten günümüze kadar hiçbir dönemde kontrol altına alınmadı, alınmadı. Salgın eğrisinde iniş çıkışlar yaşanmakla birlikte, birinci dalga devam ediyor. Yalnızca bu durum bile yetkililerin sorumluluğunu, topluma karşı "işlemekte oldukları suçu" ortaya koymaya yeterli. Sağlık Bakanlığı tarafından resmi olarak, 1-20 Ekim 2020 tarihleri arasında toplam 89 bin 82 yeni hasta, bin 250 ölüm bildirilmişken, 1-20 Ekim 2021 tarihleri arasında 590 bin 69 yeni hasta ve 4 bin 220 ölüm bildirim yapıldı. Başka bir ifadeyle, Sağlık Bakanlığının resmi açıklamalarına göre, günlük ortalama yeni hasta sayısı 1-20 Ekim 2020 tarihinde 4 bin 454 iken, bir yıl sonra 6.6 kat artarak, 29 bin 504'e yükseldi. Günlük ortalama ölümler de 63 kişiye, 3.4 kat artarak, 211 kişiye yükseldi Bilimsel bilgiye dayalı olarak bir defa daha iddia ediyoruz ki yaşanan bu üzüntü ve acılar, iktidar ve Sağlık Bakanlığının pandemi ile mücadeleyi nerdeyse terk ettiği için toplumdan, insan yaşamından ve sağlığından yana tutum almadığı için gerçekleşmektedir. Önemli bir bölümünü önlemek mümkünken gerekeni yapmadılar. Yapmakta da ısrar ediyorlar. Türkiye'nin salgın eğrisi incelendiğinde, 2020 Kasım ayı başındaki günlük ortalama yeni hasta sayısına 2021 yılının Temmuz ayı ortalarında ulaşıldığı izlenirken, açıklamalar dikkate alındığında hastaların yaş grubuna göre dağılımı da farklılaşmıştır. Bununla birlikte, 1-20 Ekim 2020 tarihleri arasında bin yeni hasta başına 14.1 ölüm yaşanırken, 1-20 Ekim 2021 tarihleri arasında bin yeni hasta başına 7.2 ölüm yaşandı. Her üç veri Türkiye'de yaşamak-

ta olanların, etkenin değişmekte olan özelliklerini de dikkate alarak değerlendirilmesi gerektiğini, özellikle de varyantlara yönelik analizlerin ve genom çalışmalarının ülke genelinde organize edilmesi ve kurumsallaştırılması gerektiğini ortaya koyuyor. Salgınla mücadele toplumdan yana taraf olunmadan, bilimsel bilginin gerekleri yerine getirilmeden, verileri saklayarak hatta karartarak gerçekleştirilemez. Türkiye'de pandemi boyunca yaşadıklarımız bize bunu bir defa daha gösterdi hatta öğretti.

Cumhurbaşkanı, 2022 yılı için Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu teklifini 15 Ekim 2021'de TBMM Başkanlığı'na gönderdi. Teklifte bütçe için toplam 1 trilyon 449 milyar TL gelir hedeflenmesine karşın, giderler toplamı 1 trilyon 751 milyar TL. Fark, 302 milyar TL. Başka bir ifadeyle, bütçe giderleri gelirlerinden yaklaşık %20 daha fazla. Cumhurbaşkanlığı 2019 yılından bu yana dördüncü defa denk bütçe hazırlayamadı. Ancak, bütçe gelirlerini kimlerden sağlayacağı konusunda çok net. Tabii ki patronlardan, holdinglerden, müteahhitlerden değil. Bütçe gelirlerinin yaklaşık %99'unun vergi gelirleriyle sağlanması hedeflenmiş. Bununla birlikte, her 100 TL'lik verginin 87 TL'sini gelir vergisi, KDV, ÖTV, özel tüketim vergisi vb. adlar altında bordrolulardan, küçük esnaftan, küçük çiftçi ve köylüden özetle yoksul ve yoksullaşmakta olanlardan almayı planmış. MÜSİAD, TÜSİAD ve TOBB üyeleri başta olmak üzere zenginlerden yalnızca 13 TL'sini almayı öngörmüş. Onu da verilerse. Bunun yanı sıra, 2022 yılı bütçe giderleri kapsamında yapılacak her 10 bin TL'lik harcamanın bin 23 TL'si güvenlik için (silah satın alımları bu kapsamda değil), 92 TL'si yalnızca sünni müslümanların inançları için kullanılmak üzere, Diyanet İşleri Başkanlığı için, 22 TL'si Cumhurbaşkanlığı için harcanacak. Ayrıca, 10 binlerce mahkumun barındığı hapisaneler için yalnızca 18 TL'si, 85 milyon nüfusun tiyatro, opera, bale gibi kültürel faaliyetleri

için ise yalnızca 6 TL'si harcanabilecek. Sağlık Bakanlığı'na bütçeden 116 milyar 37 milyon TL'lik bir pay ayrılmış. Personel ve SGK prim giderleri düşüldüğünde, 66 milyar 781 milyon TL kalıyor. Bunun da 14 milyar 92 milyon TL'sini kira bedeli, 7 milyar 473 milyon TL'sini de hizmet alım bedeli olmak üzere toplam 21 milyar 565 milyon TL'sini şehir hastaneleri ihalesini verdikleri patronlara doğrudan ödeyecekler. Geriye kalan yalnızca 45 milyar 216 milyon TL. Milyonlarca göçmen ve mülteci dışarıda tutulduğunda bile bir yıllık süre içinde Sağlık Bakanlığı yurttaşları için kişi başına 527 TL harcayabilecek. Pandemi koşullarıyla birlikte değerlendirildiğinde, iktidarın 2022 yılında da halkın sağlığı için gerekli olan adımları atmaya niyetli olmadığı söylenebilir.

Dergimizin Araştırma Danışma Kurulu üyesi, ağabeyimiz, öğretmenimiz Hamdi Aytekin'i 10 Eylül 2021 tarihinde kaybettik. Halk Sağlığında; akademi, saha ve hekim örgütü üçlüsünün kesişimiyle var olan ekolün önemli bir temsilcisiydi. Taşdığı meşale aydınlatmaya devam edecek. Ailesine ve camiamıza bir defa daha sabır diliyor, üzüntülerini paylaşıyoruz. Özlemle anıyoruz.

Bu yılın son, "COVID-19 Pandemi-sinde Sağlık Sistemleri" başlıklı dosyamızın da dördüncü sayısında Güney Kore, Avusturalya, Çin Halk Cumhuriyeti, Filipinler, İran ve Hindistan ülke örneklerini sizlerle paylaşıyoruz. Yazarlarımıza bir defa daha teşekkür ediyoruz.

Türkiye son bir aydır genel seçim sürecine girdi. Sandık kurulursa, Cumhurbaşkanı da meclis aritmetiği de değişecek görünüyor. Ancak, bu değişimin toplum yararına olabilmesi için beraberinde neoliberal politikalar kapsamında son 40 yılda yapılanların, AKP hükümetleri eliyle son 20 yılda kurulanların yıkılıp, halk yararına yeniden inşa edilebilmesi gerekiyor. Dileğimiz, toplumsal muhalefetin bu iradeyi gösterebilmesi.

Yeni yılda sağlık, barış, özgürlük ve mutluluk diliyoruz.